

WŁODZIMIERZ OŹGA, Namysłów

NIEZACHOWANE BUDOWLE SAKRALNE I SZPITALNE ŚREDNIOWIECZNEGO NAMYSŁOWA

1. Klasztor i kościół klarysek pw. Św. Klary (?) – 2. Szpital i kaplica pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego – 3. Kościół Salwatora (Zbawiciela) – 4. Kaplica pw. Św. Barbary – 5. Szpital dla trędowatych

Obecnie w Namysławie znajdują się trzy rzymskokatolickie kościoły¹ i dwie kaplice². W okresie średniowiecza na terenie miasta i na przedmieściach wzniesiono jeszcze kilka innych budowli sakralnych. W tym samym czasie powstały również co najmniej dwa szpitale. Należy tu podkreślić, że w średniowieczu określenie „szpital” miało inne znaczenie niż współcześnie. Instytucje te wówczas jedynie w niewielkim zakresie zajmowały się świadczeniem usług medycznych, pełniąc przede wszystkim rolę przytułków, ochronek oraz podobnych placówek dobroczynnych służących różnym ludziom potrzebującym pomocy i wsparcia³. Jeszcze w 1579 r. instrukcja wizytacyjna archidiakona i kanonika wrocławskiego, Teodora LINDANO, pod pojęciem szpital rozumie „wszystkie miejsca oddane opiece nad bliźnim, gdzie utrzymywani są ubodzy, pielgrzymi, chorzy, niezdolni do pracy, nie mający jedzenia i odzienia, starcy, dzieci biedne pozbawione rodziców, niemowlęta porzucone, trędowaci, zakaźnymi i nieuleczalnymi chorobami obciążeni oraz wszystkie inne politowania godne istoty”⁴

Niestety, wspomniane budowle szpitalne w Namysławie nie zachowały się do naszych czasów, a dowiadujemy się o nich jedynie pośrednio ze źródeł pisanych.

---

¹ Dwa parafialne: pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz Świętych Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary oraz staromiejski pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

² Pw. Świętej Trójcy oraz Wszystkich Świętych.

³ Por. np.: M. STARNAWSKA, *Działalność szpitalna zakonów krzyżowych w miastach średniowiecznych na ziemiach polskich*, w: M. DERWICH, A. POBÓG-LENARTOWICZ (red.), *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, Wrocław–Opole 2000, s. 261; M. SŁOŃ, *Szpitalne średniowiecznego Wrocławia*, Warszawa 2000, s. 5–26, gdzie starsza literatura.

⁴ J. JUNGNITZ, *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonats Breslau*, t. I: *Veröffentlichungen dem Fürstbischöflichen Diözesan-Archive zu Breslau*, Breslau 1902, s. 27; tł. cyt. frag.: K. DOLA, *Szpitalne średniowieczne Śląska. I. Rozwój historyczny*, RTSO 1 (1968), s. 239; por. też: B. GEREMEK, *Litość i szubienica. Dzieje nędzy i miłosierdzia*, Warszawa 1989, s. 52–53; SŁOŃ, *dz. cyt.*, s. 10.

Celem niniejszego artykułu będzie przybliżenie ich dziejów oraz pozostałych nieistniejących już obiektów sakralnych w tym mieście.

1. Klasztor i kościół klarysek pw. Św. Klary (?)

Był on usytuowany naprzeciwko klasztoru i kościoła franciszkanów, czyli dzisiejszego kościoła pw. Świętych Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary oraz przylegających do niego od strony północnej zabudowań plebanii⁵. Niestety, nie posiadamy wiele informacji na temat tego klasztoru, a ich lakoniczny charakter nie pozwala nawet na dokładniejsze określenie czasu jego powstania oraz położenia. Wiemy jednak, że w 1420 r., podczas budowy nowego klasztoru franciszkanów, przekopano podziemne przejście do klasztoru klarysek⁶. Do 1483 r. kościoły obu klasztorów były połączone przez biegnący ponad ulicą drewniany korytarz⁷. Informacja o tym nadziemnym przejściu pozwalałaby sądzić, że namysłowskie klaryski posiadały swój własny kościół. Bardziej wiarygodne wydaje się jednak przypuszczenie Kurta BIMLERA, że chodziło tutaj raczej o połączenie klasztoru klarysek, które nie miały własnej świątyni, z pobliskim kościołem franciszkanów⁸.

W tym samym roku (1483) w Namysłowie wybuchł wielki pożar. Częściowo lub całkowicie spłonęły wówczas liczne budynki, m.in. klasztor klarysek. Jeszcze w 1654 r. były widoczne resztki murów klasztoru⁹.

Pisząc o klasztorze klarysek w Namysłowie, warto zastanowić się nad faktem, że o jego istnieniu wspomina się tylko w literaturze dotyczącej tego miasta, przy jednoczesnym pomijaniu go w pracach poświęconych historii zakonów. Na przykład Gabriela WAŚ stwierdza wyraźnie istnienie na Śląsku tylko trzech klasztorów klarysek: we Wrocławiu, Strzelinie i Głogowie. Wspomniana badaczka zakłada na-

⁵ K. DEGEN, W. BLEYL, V. WERBIK, F. FOCKE (opr.), *Die Bau- und Kunstdenkmäler Schlesiens. Regierungsbezirk Breslau*, t. II: *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Namslau*, Breslau 1939, s. 165.

⁶ W. LIEBICH, *Chronik der Stadt Namslau von Begründung derselben bis auf die neueste Zeit. Nach einer im Namslauer Stadt-Archiv befindlichen Chronik*, Namslau 1862, s. 57; H. NEULING, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgange des Mittelalters*, Breslau 1902, s. 199; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165.

⁷ NEULING, *dz. cyt.*, s. 199; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; W. DZIEWULSKI, S. GAWLIK, *Zarys dziejów ziemi namysłowskiej*, w: F. HAWRANEK (red.), *Wypisy do dziejów ziemi namysłowskiej*, Opole 1981, s. 99; J. KRUSCHE, *Namslau*, w: E. KEYSER (opr.), H. STOOB, P. JOHANEK (nowe opr.), *Deutsches Städtebuch*, t. I, Stuttgart–Berlin–Köln 1995, s. 270.

⁸ K. BIMLER (red.), *Quellen zur schlesischen Kunstgeschichte*, z. 6, Breslau 1941, s. 68.

⁹ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, *Annales Joannis Frobenii ab Anno 1347* (dalej cyt. AJF), Rep. 135 E 99a, f. 121v-122r; LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 98; NEULING, *dz. cyt.*, s. 199; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270.

tomiast liczne występowanie, zwłaszcza w sąsiedztwie klasztorów franciszkanów, domów tercjarzy¹⁰.

2. Szpital i kaplica pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego

Dnia 22 grudnia 1384 r. biskup wrocławski, WACŁAW, wystawił dokument, w którym zezwolił na wzniesienie w Namysłowie szpitala (przytułku) dla ubogich (*hospitium in oppido Namslaw pro pauperibus*)¹¹. Budynek ten został zbudowany w pobliżu klasztoru klarysek, prawdopodobnie na skwerze przy zbiegu obecnych ulic 3 Maja i Stanisława Dubois lub w jego najbliższym sąsiedztwie¹². Jego uposażenie powiększało się dzięki niewielkim, ale stale napływającym zapisom rady miejskiej lub pojedynczych, bogatych rodzin mieszczańskich. Na przykład, dnia 21 października 1423 r. wydano testament, którego składnia gramatyczna nie pozwala jednak na jednoznaczne określenie wystawców (*Testamentum filii Peter Bawmgartynne et Johannis fratris sui ipsa die XI millia virginum*). Z testamentu tego dowiadujemy się, że dobra, czynsze oraz wszelka własność ruchoma i nieruchoma wystawców, która pozostanie po ich śmierci, powinny zostać podzielone na trzy części, z których pierwszą ma otrzymać kościół parafialny pw. Świętych Piotra i Pawła, drugą — kościół pw. Najświętszej Maryi Panny (*vnser lieben frawn*) i wreszcie trzecią — szpital¹³. Podobnie rozdysonował swój majątek Maciej SCHIRACZKY.

¹⁰ G. WAŚ, *Zakony medycanckie na Śląsku w średniowieczu*, w: K. MATWIJOWSKI (red.), *Materiały z konferencji Kościół na Śląsku w okresie średniowiecza*, SKHS 53 (1998), nr 3–4, s. 434; por. też: I. CZACHOROWSKA, *Książka w rękach klarysek śląskich*, SKHS 21 (1966), nr 3, s. 413; TAŻ, *Klaryski wobec śląskiej dynastii piastowskiej*, w: S.C. NAPIÓRKOWSKI, W. KOC (red.), *Święta Klara z Asyżu. W 800-lecie urodzin. Materiały z sympozjum odbytego w dniach 15–17 października 1993 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach*, Niepokalanów 1995, s. 189; TAŻ, *Średniowieczne biblioteki klarysek śląskich*, tamże, s. 204–205. Wprawdzie K. DOLA, (*Dzieje Kościoła na Śląsku*, cz. I: *Średniowiecze*, Opole 1996, s. 89) wspomina o klasztorze klarysek w Namysłowie, ale powołuje się przy tym jedynie na wzmiankę z 1420 r.

¹¹ K. ENGELBERT, *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumlandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher* (Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 10), Würzburg 1964, s. 195–196, nr 1339; NEULING (*dz. cyt.*, s. 199) jako datę wystawienia dokumentu podaje dzień 20 grudnia 1384 r.; por. też: H. BRÜGGEMANN, *Beitrag zur Geschichte der Geogrsverehrung unter besonderer Berücksichtigung der Bistums Breslau*, [Breslau 1942], s. 134 (mps, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Gabinet Śląsko-Łużycki, sygn. 18398 III); S. ŻARECKI, *Zarys historii szpitalnictwa w powiecie namysłowskim* (Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Ziemi Namysłowskiej 40), Namysłów 1965, s. 3; W. MARSCHALL, *Alte Kirchenpatrozinnen des Archidiakonates Breslau. Ein Beitrag zur ältesten schlesischen Kirchengeschichte* (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 3), Köln–Graz 1966, s. 113, 117; DOLA, *Szpitala*, I, s. 276; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99.

¹² DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165.

¹³ P.CH. REISCH (opr.), *Monumenta Germaniae Franciscana* (dalej cyt. MGF), cz. II: *Urkundenbücher*, t. I: *Urkundenbuch der Kustodien Goldberg und Breslau*, Düsseldorf 1917, nr 336, wypis z *Namslauer Stadtbuch 1421–1534* (dalej cyt. NS), nr 2 (nie zachowana); G. WAŚ, *Klasztory franciszkańskie*

Dnia 10 lutego 1458 r. potwierdził on przed urzędującą radą, że po jego śmierci jego żona i syn, Baltazar, powinni podzielić się dobrami w taki sposób, iż synowi wolno z góry zatrzymać 40 grzywien. Jeśli jednak umrze on przed śmiercią matki, to wówczas z tej sumy 20 grzywien powinno zostać podzielone na trzy równe części pomiędzy wspomniane powyżej kościoły oraz szpital¹⁴ Dnia 27 kwietnia 1500 r. mieszczanin namysłowski, Bernard WERNER, podarował tym samym świątyniom oraz szpitalowi należącą do niego jatkę¹⁵ Kilkadziesiąt lat wcześniej, w 1456 r., rada miejska przekazała szpitalowi jako uposażenie folwark w leżącej w pobliżu Namysłowa wsi Ligołka, który odkupiła w tym samym roku za 150 dukatów (floreńców) od Jana WYNERNA i jego małżonki, Gertrudy¹⁶.

Szpital, jako instytucja kościelna, podlegał biskupowi i był wizytowany przez archidiacona. Kontrolę nad jego dochodami i wydatkami sprawowała jednak rada miejska, która uzyskała to prawo najpóźniej w drugiej dekadzie XV w. Świadczy o tym m.in. fakt, że w imieniu rady uposażeniem szpitala (zwykle był to kapitał narosły z ofiar i darów mieszczan) zarządzali wybierani przez rajców i przed nimi odpowiedzialni witrycy (*vitrici*, *Kirchenbeter*, *Kirchenväter*), zwani także prowizorami, wzmiankowani m.in. w 1419, 1427, 1506 i 1509 r.¹⁷ Z badań Kazimierza DOLI wynika, że w szpitalach miejskich średniowiecznego Śląska liczba prowizorów, których wybierano zwykle spośród ławników lub rajców, nie była ściśle ustalona. Z reguły liczba ich wynosiła od jednego do czterech, a najczęściej było ich dwóch. Okres sprawowania urzędu witryka pokrywał się zwykle z okresem kadencji całej rady. Sprawozdanie ze swojej działalności składali oni nie tylko przed ustąpieniem z urzędu, ale także na każde żądanie lub w określonych terminach, np. co rok lub co miesiąc. Do ich obowiązków należało zbieranie czynszów szpitalnych, zadbanie o korzystne ulokowanie kapitałów, zapewnienie dzierżawców dla folwarków oraz troska o dobry stan budynków szpitalnych, opał i odpowiedniego kandydata na stanowisko mistrza szpitala¹⁸

---

w miastach śląskich i górnośląskich XIII-XIV wieku (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2222, Historia CXLII), Wrocław 2000, s. 62. Kościół pw. NMP, obecnie pw. Świętych Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary, por.: MGF, nr 133, 286, 327–328, 346, 350, 352, 356, 380, 398, 417, 433, 445–446, 450, 459, 472, 496–498, 500–501, 508, 521, 525, 558, 560, 598, 624, 648, 679, 727–728, 742, 746, 748, 753, 755, 764, 766, 785, 797, 810, 822, 829, 836, 844, 850, 855, 857, 862, 886, 906, 911, 914, 924; C. GRÜNHAGEN, K. WUTKE (opr.), *Regesten zur schlesischen Geschichte* (dalej cyt. RS), (*Codex Diplomaticus Silesiae* — dalej cyt. CDS, t. XVIII), Breslau 1898, nr 4113; LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 23. W wizytacji z 1666–1667 r. kościół ten występuje pw. NMP Wniebowziętej; zob. JUNGnitz, *dz. cyt.*, s. 505.

¹⁴ MGF, nr 572; NS, nr 95.

¹⁵ MGF, nr 742; NS, nr 269; w sprawie zapisów na rzecz szpitala w Namysłowie zob. też DOLA, *Szpitala*, I, s. 276, 277.

¹⁶ LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 72.

¹⁷ DOLA, *Szpitala*, I, s. 276, 277.

¹⁸ *Tamże*, s. 257.

Za organizację wewnętrzną (aprowizacja, porządek itp.) odpowiadał — podobnie jak w tego typu placówkach — tzw. mistrz szpitala. Funkcję tę pełnił m.in. Jakub BRIGER, wzmiankowany 4 marca 1484 r.¹⁹ Do obowiązków mistrza — jak dowiadujemy się z ustaleń K. Doli — poza troską o ład i porządek w szpitalu, należał również sprawiedliwy podział przysługujących pensjonariuszom dodatkowych jałmużn oraz rozdawanie odzieży i obuwia. Na realizację tych celów otrzymywał on od prowizorów w wyznaczonych terminach (np. corocznie, co kwartał, comiesięcznie) określone fundusze, przy czym musiał złożyć sprawozdanie za miniony okres. Czasami gromadził sam potrzebne mu środki finansowe, ściągając należne szpitalowi zapisy. Był on również zobowiązany wpisać każdego nowoprzybyłego pensjonariusza do specjalnej księgi, aby potem poinformować rodzinę o jego losie, odnotować co ze sobą przyniósł do szpitala i wyznaczyć mu miejsce. Codziennie musiał obejść pomieszczenia szpitalne, zwracając szczególną uwagę na ciężko chorych. Mistrz szpitalny, w przeciwieństwie do opisanych powyżej prowizorów, nie pełnił swojej funkcji honorowo, lecz otrzymywał ustalone wynagrodzenie, a na starość miał zapewnione miejsce „przy stole mistrza” i roczną pensję²⁰

W latach 1405–1409 przy szpitalu wzniesiono murowaną kaplicę pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego (*in honorem Spiritus Sancti et Sancti Georgii*)²¹. Kaplica miała własnego rektora, tj. zarządzającego nią księdza, proponowanego przez radę miejską (2 kwietnia 1414 r., 13 kwietnia 1520 r.)²². Służyła ona także jako kościół dla Polaków i związana z nią była specjalna fundacja dla kaznodziei polskiego, który troszczył się o nauczanie miejscowej ludności w jej ojczystym języku²³. Według ustaleń Wincentego URBANA, kaznodzieja polski działał w Namysłowie już w 1486 r. Z dokumentu wystawionego 12 stycznia tegoż roku dowiadujemy się bowiem, iż w Namysłowie sprzedano wówczas czynsz w wysokości 6 wiardunków za 25 guldenów. W akcie tym znajdujemy również ciekawą informację, że po śmierci nabywcy wspomniany czynsz ma przypaść polskiemu kaznodziei w Namysłowie, a w przypadku gdyby go nie było — biednym tego miasta²⁴. W kolejnym dyplomie, z 23 listo

¹⁹ MGF, nr 598.

²⁰ Zob. np.: DOLA, *Szpitala*, I, s. 255; TENŻE, *Szpitala*, II. *Funkcjonowanie*, RTSO 2 (1970), s. 195, 198–199.

²¹ AJF, f. 11r; F.A. ZIMMERMANN, *Beiträge zur Beschreibung von Schlesiens*, t. XII, Brieg 1795, s. 16; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; BRÜGGEMANN, *dz. cyt.*, s. 134; ŻARECKI, *dz. cyt.*, s. 3; A. HASELBACH, *Kaiser Karl IV (1346–1378)*, (*Die Stadt Namslau, ihre Burg und Schloßbrauerei unter böhmischer Herrschaft von 1348–1437*), w: G. KELBEL (opr.), *Namslau. Eine deutsche Stadt im deutschen Osten*, t. I: *Beiträge zur Geschichte der schlesischen Stadt Namslau*, Euskirchen 1966, s. 50; według NEULINGA (*dz. cyt.*, s. 199), kaplicę tę wzniesiono w 1404 r. Autor ten powołuje się na pracę W. LIEBICHA (*dz. cyt.*, s. 23, 52), u którego jednak znajdujemy 1405 lub 1409 r.; por. DOLA, *Szpitala*, I, s. 276; na opracowaniu H. Neulinga opiera się W. MARSCHALL (*dz. cyt.*, s. 113, 117).

²² Zob.: DOLA, *Szpitala*, I, s. 276, 277.

²³ LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 23; DOLA, *Szpitala*, I, s. 276; II, s. 207.

²⁴ Cyt. za: W. URBAN, *Materiały do dziejów polskości na Śląsku w wizytacjach diecezji wrocławskiej (do początków XVIII w.)*, SKHS 14 (1959), nr 2, s. 150–151, por. też W. DZIEWULSKI, *Dzieje ludności*

pada 1537 r., czytamy, iż polski kaznodzieja w Namysłowie nabył czynsz 16 groszy za 8,5 ciężkiej grzywny²⁵

Z przeprowadzonych przez Heinricha BRÜGGEMANNA badań nad rozwojem kultu św. Jerzego na terenie diecezji wrocławskiej dowiadujemy się, że 21 lutego 1437 r. biskup wrocławski, KONRAD, potwierdził fundację mieszczanina namysłowskiego, Mikołaja TILE, który ofiarował czynsz w wysokości 12 grzywien na nowy ołtarz w kościele pw. Świętego Ducha. Ołtarz ten był poświęcony Najświętszej Maryi Panie oraz następującym świętym: Jerzemu, Mikołajowi, Łazarzowi, Marcie, Annie i Magdalenie²⁶. Zapewne należy go identyfikować z ołtarzem świętych Łazarza, Magdaleny i Marty w kościele Św. Jerzego, wzmiankowanym 8 sierpnia 1538 r.²⁷ Warto w tym miejscu odnotować, że ołtarz NMP był już wcześniej wzmiankowany, np. raz w kaplicy szpitalnej pw. Świętego Ducha (19 sierpnia 1409 r.), a następnie pw. Św. Jerzego (27 kwietnia 1419 r.)²⁸

Po pożarze z 1619 r. szpital został ponownie odbudowany, ale bez gmachu kościelnego. Z 1654 r. pochodzi wzmianka o używaniu kościoła pw. Św. Jerzego (zapewne jego ruin) w charakterze magazynu na zboże (spichlerz). Prawdopodobnie chodzi tutaj o opisaną powyżej świątynię pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego. W 1767 r. ruiny kościoła, określanego niekiedy w literaturze mianem *Wüste Kirche*, zostały całkowicie rozebrane. W latach 1787–1789 powstał na tym terenie ewangelicki kościół pw. Św. Andrzeja, przy budowie którego wykorzystano resztki rozebranej świątyni (północna elewacja budynku)²⁹

3. Kościół Salwatora (Zbawiciela)

O świątyni tej posiadamy niewiele informacji. Można przypuszczać, że została ona wzniesiona w XV w. przed Bramą Krakowską, na tzw. Przedmieściu Polskim.

---

polskiej na Śląsku Opolskim od czasów najdawniejszych do Wiosny Ludów, (J. KOKOT [red.], Dzieje ludności polskiej na Śląsku Opolskim 1), Opole 1972, s. 37.

²⁵ URBAN, *dz. cyt.*, s. 151. Ponieważ przyszpitalny kościół spłonął w 1619 r. i nie został odbudowany (zob. dalsza część artykułu), kaznodzieja polski, wzmiankowany m.in. w protokołach wizytacyjnych z 1666–1667 i 1690–1691 r. oraz w dokumencie z 13 XII 1677 r., działał zapewne przy kościele NMP (obecnie pw. Świętych Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary — por. przyp. 13), zwanym również kościołem polskim, lub przy kościele parafialnym pw. Świętych Piotra i Pawła; LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 22–23, 26, 103; JUNGITZ, *dz. cyt.*, s. 505; URBAN, *dz. cyt.*, s. 155, 160, 167–168.

²⁶ Cyt. za: BRÜGGEMANN, *dz. cyt.*, s. 135. Wymieniony w tym przekazie mieszczanin namysłowski, Mikołaj Tile, jest zapewne identyczny z burmistrzem namysłowskim, Mikołajem Thile, wzmiankowanym 21 X 1427 r.; MGF, nr 352, por. też WAŚ, *Klasztory*, s. 63, przyp. 177.

²⁷ BRÜGGEMANN, *dz. cyt.*, s. 135.

²⁸ Zob. DOLA, *Szpital*, I, s. 276, 277.

²⁹ DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 163, 165; BRÜGGEMANN, *dz. cyt.*, s. 135; MAR-SCHALL, *dz. cyt.*, s. 113; HASELBACH, *dz. cyt.*, s. 50–51; J. DUSSA, *Zur Geschichte der evangelischen Andreas-Kirche in Namslau*, w: *Namslau*, s. 146; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270.

Był to budynek o konstrukcji szachulcowej, zwanej również szkieletową. Kościół ten ufundował bliżej nieznyany rajca namysłowski i niekiedy wygłaszano w nim kazania w języku niemieckim³⁰. W 1647 r., podczas oblężenia szwedzkiego, namysłowianie (na rozkaz austriackiego komendanta miasta) spalili Przedmieście Polskie wraz z kościołem Salwatora³¹.

4. Kaplica pw. Św. Barbary

Ufundowana została w 1462 r. przez Elżbietę LANGKNERYNNE, która otrzymała pozwolenie od rady miejskiej na jej wyposażenie³². Wzniesiona przed Bramą Wrocławską (znajdowała się u wylotu obecnej ulicy Bolesława Chrobrego, rozebrana w 1863 r.), na tzw. Przedmieściu Niemieckim³³. Została zniszczona, podobnie jak kościół Salwatora, w czasie pożaru Przedmieścia Niemieckiego w 1647 r.³⁴

5. Szpital dla trędowatych

Z dokumentu księcia BOLESŁAWA III brzesko-legnickiego z 14 grudnia 1333 r. wynika, że w tym czasie w skład uposażenia wójtostwa namysłowskiego wchodziły m.in. pożytki z połowy rzeki od młyna Herborda KWASA (młyn staromiejski) aż do „mostu trędowatych” (*medium fluvium fluentem a molendino Herbordi Quas, usque ad pontem, dictum leprosorium*)³⁵. Istnienie tak określanego mostu, wzmiankowa-

³⁰ LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 23; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270.

³¹ LIEBICH, *dz. cyt.*, s. 23–24, 139; NEULING, *dz. cyt.*, s. 199; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; G. KELBEL, *Was die Namslauer Stadtchronik von der Schwedenzeit erzählt, (Namslau im Dreißigjährigen Krieg)*, w: *Namslau*, s. 116; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270. Nie można również wykluczyć przypuszczenia, że po pożarze z 1647 r. kościół Salwatora został odbudowany, zob.: *Namslau*, podpis pod ilustracją nr 50; R. LEN, *Namysłowskie peregrynacje śląskiego Robinsona. Katalog ikonografii ziemi namysłowskiej w dziełach Fryderyka Bernarda Wernera w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu* (w druku).

³² NEULING, *dz. cyt.*, s. 199; DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270.

³³ DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 165; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99; KRUSCHE, *dz. cyt.*, s. 270.

³⁴ Por. przyp. 31.

³⁵ G.A. TZSCHOPPE, G.A. STENZEL (opr.), *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs des Städte und der Einführung und Verbreitung deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesiens und der Oberlausitz*, Hamburg 1832, nr 143; RS, (CDS, t. XXII), C. GRÜNHAGEN, K. WUTKE (opr.), Breslau 1903, nr 5276, por. też: NEULING, *dz. cyt.*, s. 199; DOLA, *Szpitala, I*, s. 277; W. DZIEWULSKI, *Dzieje Namysłowa do połowy XIV w.*, „Studia Śląskie” 36 (1979), s. 60; DZIEWULSKI, GAWLIK, *dz. cyt.*, s. 99.

nego jeszcze w 1512 r.³⁶, pozwala przypuszczać, że w jego pobliżu znajdował się przytułek dla ludzi dotkniętych tą chorobą. Trudno jednak na podstawie tak lakonicznego przekazu dokładniej określić jego położenie, ale ze zrozumiałych względów musiał on być usytuowany poza fortyfikacjami miejskimi. Biorąc pod uwagę położenie Starego Miasta, gdzie znajdował się wspomniany młyn Herborda Kwasa, jak również bieg rzeki Widawy, lokalizację szpitala należy umieścić raczej gdzieś w pobliżu ich północnego lub wschodniego odcinka. Prawdopodobnie był on identyczny z leprozorium przed Bramą Krakowską, które w 1676 r. zostało umieszczone w nowym szachulcowym budynku pokrytym dachówką, a w 1780 r. było wzmiankowane jako przytułek dla „biednych ludzi i osieroconych dzieci”³⁷

Tego typu placówki zarządzane były najczęściej przez rady miejskie. W niektórych miastach śląskich leprozoria były filiami szpitala głównego³⁸. Być może w skład uposażenia omawianego szpitala — jak przypuszcza badacz dziejów średniowiecznego Namysłowa, Mateusz GOLIŃSKI — wchodził m.in. leżący zapewne koło miasta „folwark szpitalny” (*allodium hospitalis*), wzmiankowany w wykazie dziesięcin biskupstwa wrocławskiego z 1483 r.³⁹

Rys. 1. Ruiny kościoła pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego zwanego również *Wüste Kirche* ok. 1758 r. Widok od południowego wschodu. Na prawo od kościoła widoczna prawdopodobnie fasada szpitala, a następnie Brama Wrocławska. Na podstawie: F.B. WERNER, *Topographia Silesiae*, t. I, ok. 1750–1758, s. 594 (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów, sygn. R 551)

³⁶ DEGEN, BLEYL, WERBIK, FOCKE (opr.), *dz. cyt.*, s. 166.

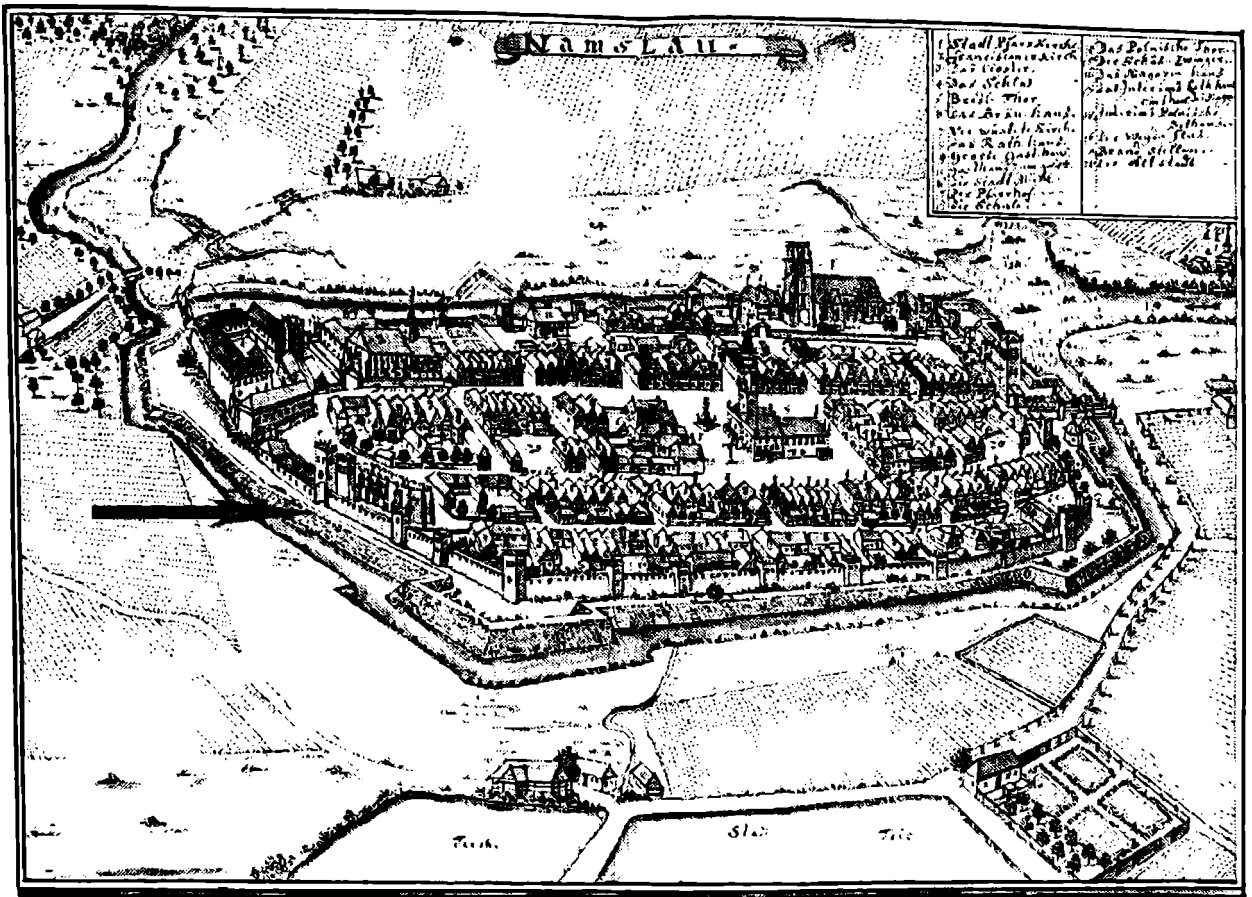
³⁷ *Tamże*.

³⁸ Na przykład w Brzegu i Złotoryi — por. DOLA, *Szpitala*, I, s. 259.

³⁹ H. MARKGRAF, J.W. SCHULTE (opr.), *Liber foundationis episcopatus vratislaviensis*, (CDS, t. XIV), Breslau 1889, G. 73; M. GOLIŃSKI, *Namysłów od czasów najdawniejszych do 1740 r.* (mps części pracy zbiorowej).

Rys. 2. Widok Namysłowa z lotu ptaka ok. 1758 r. (zachowano oryginalny kształt ryciny). Strzałką zaznaczono kościół pw. Świętego Ducha i Św. Jerzego zwany również *Wüste Kirche*. Na podstawie: F.B. WERNER, *Topographia Silesiae*, t. I, ok. 1750–1758, s. 582–583 (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów, sygn. R 551).

Die nichterhaltengebliebenen Sakralbauwerke und Spitäler des mittelalterlichen Namslau (Namysłów)

Zusammenfassung

Im heutigen Namysłów befinden sich drei katholische Kirchen und zwei Kapellen. Im Mittelalter errichtete man auf dem Gebiet der Stadt und in den Vorstädten noch einige andere Sakralbauwerke. Darüber hinaus entstanden damals mindestens zwei Spitäler. Leider sind die erwähnten Bauwerke heute nicht erhalten und wir erfahren von ihnen nur indirekt, aus den schriftlichen Quellen. Der Zweck dieses Artikels ist, ihre Geschichte genauer darzustellen.